

УДК 338

Ю. О. Леценко,  
магістрант Національного університету харчових технологій, м. Київ

## УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК БОРОШНА – ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ СЬОГОДНІ? СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БОРОШНОМЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

I. A. Leshchenko,  
undergraduate of The national university of food technologies, Kiev

### UKRAINIAN MARKET OF FLOUR - WHAT HAPPENS NOW? STATUS AND TRENDS IN THE MILLING INDUSTRY

*У статті досліджуються основні моменти розвитку борошномельно-круп'яної промисловості України, зокрема проблематика ринку борошна, його процеси та тенденції. Розглянуто поняття борошна, визначені головні види борошна. Також досліджується державне регулювання та основні засоби адміністративного впливу держави на функціонування та розвиток АПК України. Наголошено на особливостях ціноутворення та конкуренції на українському ринку борошна. У результаті проведеного дослідження визначено головних гравців на українському ринку борошномельно-круп'яної промисловості, надані прогностичні показники балансу ринку борошна.*

*This article examines the main points of the milling industry of Ukraine, in particular issues flour market, its processes and trends. Identified the concept of flour and its main types. Also investigated state regulations and administrative fixed assets of state influence on the functioning and development of agriculture in Ukraine. The features of pricing and competition in the ukrainian market of flour are emphasized. As a result, the major players in the ukrainian market of the milling industry are identified, prognostic indicators of a balance of flour market are given.*

**Ключові слова:** харчова індустрія, соціальні галузі АПК, борошномельно-круп'яна промисловість, ринок борошна, ціноутворення, державне регулювання.

**Keywords:** food industry, social sector of agriculture, milling industry, flour market, pricing and state regulation.

**Постановка проблеми.** Перехід економіки України на ринкові засади супроводжується значними трансформаційними коливаннями, також падінням обсягів виробництва та реалізації зернових культур, продукції переробки зерна, зниженням показників ефективності розвитку борошномельно-круп'яної і комбікормової промисловості, порушенням рівноваги у співвідношенні попиту і пропозиції борошна, крупів та комбікормів. Таке становище вимагає всебічного вивчення, узагальнення та розробки науково-практичних рекомендацій щодо вирішення проблеми значного підвищення ефективності функціонування борошномельно-круп'яної галузі в регіонах та по країні в умовах ринкового господарювання, збалансованого та пропорційного розвитку сировинних зон та зернопереробних підприємств [10, с.3].

Борошномельно-круп'яна галузь є важливою ланкою агропромислового комплексу, оскільки вона забезпечує виробництво основних продуктів харчування людей – муки і круп, а також відіграє провідну роль в забезпеченні населення та інших галузей харчової індустрії цими соціально-значущими продуктами. Крупи є традиційним українським продуктом, що відрізняється стабільним широким споживанням завдяки своїй високій поживності. Борошно – основна сировина для розвитку хлібопекарської, макаронної і частково кондитерської промисловості. Основне завдання борошномельно-круп'яної галузі полягає у збільшенні виробництва широкого асортименту продукції у

відповідності до попиту населення через повніше застосування виробничих потужностей, модернізацію підприємств, використання новітніх технологій тощо.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми борошномельно-круп'яної галузі висвітлили в своїх наукових працях М. Гладченко, Г. Трохименко, А. Камінська, Т. Якимчук, О. Вишневецька, С. Князев, В. Шевцова та ін.

У своїх дослідженнях учені відзначають, що сучасний стан науково-технічного прогресу в борошномельно-круп'яній галузі України характеризується досить низькими показниками, що зумовлено дією факторів, серед яких важливе значення мають недостатні обсяги капітальних вкладень у розвиток науки, техніки й технологій виробництва, визначають економічне та соціальне значення науково-технологічного прогресу в борошномельно-круп'яній галузі. Водночас питання оцінки сучасного стану борошномельно-круп'яної галузі та тенденцій її розвитку потребують більшого дослідження.

**Постановка завдання.** Мета статті полягає у висвітленні сучасного стану борошномельно-круп'яної галузі України, визначенні чинників, що впливають на її розвиток; у визначенні головних гравців на ринку борошна, наданні прогностичних показників балансу ринку борошна.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Борошномельно-круп'яна промисловість входить до числа найбільш соціально значущих галузей агропромислового комплексу. Хліб, хлібобулочні, макаронні, круп'яні та кондитерські вироби, що виробляються з борошна необхідні всім в будь-якому віці. Саме тому основним критерієм продовольчої безпеки країни є стабільне забезпечення середньодушового споживання продуктів переробки зерна.

Борошно – харчовий продукт, що отримується в результаті переробки зерна злакових та інших зернових культур [2, с.187].

Борошно пшеничне, що використовується для виробництва хліба, хлібобулочних, борошняних кондитерських виробів, повинно відповідати вимогам ДСТУ 46.004-99 «Борошно пшеничне. Технічні умови» [7]. Згідно з діючими стандартами, вітчизняні борошномельні підприємства виробляють борошно наступних видів:

- пшеничне борошно п'яти гатунків (питлівка, вищий, перший, другий, обійне);
- житнє борошно трьох гатунків (сіяне, обдирне, обійне);
- житньо-пшеничне й пшенично-житнє обійне борошно.

Також в Україні виробляється борошно другого гатунку з твердої пшениці (дурум), кукурудзяне, вівсяне, у незначних об'ємах – рисове, ячмінне, гречане,

совсе.

Розглянемо основні чинники, що впливають на розвиток борошняно-круп'яної галузі в Україні [8].

По-перше, слід відзначити вплив світового зернового ринку, який полягає в тому, що Україна інтегрована у світовий торговельний простір, і всі зміни, які відбуваються на світовому ринку, мають безпосередній вплив на ринок борошна в Україні.

Другим чинником, що здійснює негативний вплив на борошноемельно-круп'яну галузь є слабкий розвиток аграрного сектора в цілому і зернового ринку, зокрема. В Україні, за оцінками експертів, аграрний сектор працює на 40-50% своєї потужності. Тому ринок борошна й круп, як продуктів переробки зернових, не є розвинутим в Україні.

По-третє, борошноемельно-круп'яна галузь має високу залежність від обсягу врожаю: як і в інших аграрних галузях, вона прямо залежить від погодних умов.

Четвертим чинником є державне регулювання борошноемельно-круп'яної галузі: держава має тотальний контроль над ціновою політикою, яка проявляється в неринкових методах регулювання цін для зерна (сировини) і на ринку стратегічних продуктів (наприклад, на ринку хліба), які мають негативний вплив на економічні показники борошноемельної промисловості. Так, діяльність мірошників в приватному секторі в Україні може бути предметом державного регулювання, оскільки борошно і хліб визнані соціально значущими продуктами харчування. В цьому випадку уряд може регулювати бізнес, пов'язаний з помелом пшениці, за допомогою адміністративного ціноутворення, встановлення максимальної маржі або надання субсидій.

Ціноутворення на продукцію борошноемельної промисловості залежить від обсягу зібраного зерна, хоча це часто коригується Антимонопольним комітетом, Кабінетом Міністрів і Державним резервним фондом [6].

В Україні існує механізм фактичного обмеження експорту шляхом квотування. Обмеження експорту має вплинути на ціну зерна (знижити) всередині країни. Але вплив квот не настільки істотний. Так, експорт обмежений, але не закритий. Багато хто, знаючи реальну ціну зерна, готові чекати – світова ціна тисне на українську ціну. До того ж потреби внутрішнього ринку складають 60% від виробництва.

Український ринок борошна складається з промислового (90%) й побутового споживання (10%). Ринок є конкурентний: хоча існує 1500 виробників борошна, тим не менше, 70% ринку контролюється 60-70 великими виробниками, в той час, як топ-20 з них тримає 50%. Всі регіональні ринки поділені між 6 ключовими вертикально інтегрованими українськими фінансово-промисловими групами, які контролюють близько 50-70% місцевого ринку [7].

За даними Української зернової асоціації офіційна середня рентабельність виробництва борошна становить 8-10% [9]. Обсяг ринку борошна в Україні в основному орієнтований на внутрішній ринок і приводиться в рух за рахунок внутрішнього виробництва та імпорту. А невелике зменшення загального річного внутрішнього споживання (1-5%), компенсується за рахунок збільшення експорту борошна із України. Ринок борошна характеризується невеликими об'ємами імпорту борошна.

Основні види й споживачі борошна на внутрішньому ринку:

- пшеничне і житнє борошно: продукти, що використовуються для випічки та виробництва різних видів хліба та кондитерських виробів (тістечка, торти, вафлі, печиво). Споживачі: пекарні, кондитерська галузь. Найбільші виробники: всі ключові гравці ринку.

- кукурудзяне борошно: обмежене використання для виробництва хлібобулочних виробів, різних закусок (пластівці, снеки, чіпси і т.д.). Використовується як доповнення до пшеничного борошна в хлібі та хлібобулочних виробів. Споживачі: пекарні, кондитерська промисловість і кафе. Найбільші виробники: «Луганськмлин», Altera Ltd, «Біосен-Агро», «Виноградарський В&В завод» [3; 7].

Відсоткова розбивка виробництва борошна в Україні в останні роки залишається стабільною. Основна частина традиційно відноситься до пшеничного борошна – 92% від загального виробництва борошна в країні. Частка житнього борошна становить 7%. Виробництво кукурудзяного борошна в Україні становить 1% [6].

За останні десять років українські виробники борошна працювали в основному на внутрішні потреби ринку. В цілому, згідно з даними офіційної статистики, обсяги виробництва борошна в Україні відносно стабільні, які можуть бути пов'язані зі стабільним споживанням на внутрішньому ринку – 2003-2011 рр. обсяги виробництва борошна коливалися від 2,0 до 3,0 млн. грн.

Згідно з інформацією Держкомстату України [6] станом на кінець 2011 рік було вироблено 2,26 млн. тонн борошна, що на 3,5% менше, ніж за 2010 рік. З січня по вересень 2012 року обсяг виробництва борошна пшеничного в Україні склав 1 592 тис. тонн, що на 1,1% більше, ніж за той же період 2011 року.

В 2011 році майже 1,5 тис. компаній були залучені у виробництво борошна в Україні. Велика частка з них (приблизно 150-200) зосереджена в східних і центральних районах країни (Київська та Харківська області – по 252,37 тис.т; Донецька – 244,12 тис. т; Черкаська область – 136,13 тис. т; Вінницька – 149,81 тис. т) [7].

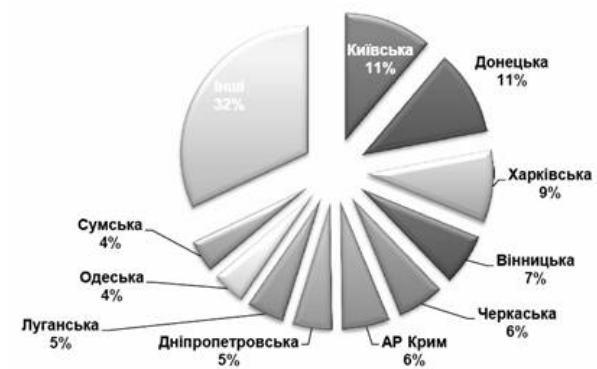


Рис. 1. Виробництво борошна в Україні по областях у 2011 році, тис. т

За останні три роки статистика показала, що 400 компаній працюють в цій галузі, але обсяг їх виробництва був далекий від загального рівня – різниця коливалася від 7 до 23% [7].

Великі підприємства в останні роки активно інвестують у модернізацію обладнання, вносять поліпшення в інфраструктуру для закупівлі сировини і збуту готової продукції.

Український ринок пшеничного борошна в 2011/12 МР переживав не найлегші часи. Принаймні, частина гравців даного ринку вже охрестила його одним з найскладніших за останні кілька сезонів. Мірошникам довелося пережити багато чого: високі ціни на зерно, низький попит, високу конкуренцію, як усередині країни, так і за її межами. Разом з тим, сказати, що це був рік стагнації ринку, буде не зовсім вірно, тому що учасники ринку могли спостерігати певні структурні зміни на ринку.

Незважаючи на досить великий урожай пшениці і помірні обсяги її експорту, переробники все ж відчували труднощі з придбанням необхідних обсягів зерна. Основними причинами цього були:

- проблема якості зернової продукції, яка впливає, з одного боку, на внутрішнє споживання, змушуючи вітчизняних покупців шукати потрібну продукцію за межами країни, і, з іншого, на обсяги експорту української продукції;

- ціна, що знижує конкурентоспроможність українського борошна.

В результаті аграрна держава опиняється перед обличчям непростієї проблеми: у разі врожаю – надлишок продукції не дуже високої якості, яка не коштується на світових ринках, і не може бути реалізована в межах країни за умов зниженого попиту, а в разі недостатнього врожаю – зростання імпорту та істотні втрати у вітчизняних постачальників.

Незважаючи на всі складності на ринку зерна на початку сезону, темпи реалізації борошна оцінювалися операторами ринку як задовільні. Це добре ілюструють і обсяги виробництва продукції. Так, у липні-вересні 2011 року відзначалося зростання обсягів виробництва. У той же час, з жовтня по листопад 2011 року відзначався спад торгово-закупівельної активності, що також спричинило зменшення обсягів виробництва борошноемельної продукції.

Як видно з рисунку 2 [7], оператори ринку відзначали, що обсяги закупівель борошна були не настільки великими, як у попередні роки, а з другої половини квітня і в травні-вересні 2012 року темпи продажів були вкрай низькими, що примушувало операторів ринку замислюватися про зупинку для дострокового проведення планових ремонтних робіт.



Рис. 2. Помісячна динаміка виробництва та залишків борошна пшеничного (всіх гатунків) в Україні, тис. т, 2010-2012 рр.

Особливість хлібопекарської, борошномельно-круп'яної харчової промисловості полягає в концентрації виробничих потужностей на великих підприємствах і, одночасно, наявність великої кількості малих підприємств різних форм власності. На нинішній час налічується більше 700 великих підприємств, які займаються переробкою зерна, із них 200 – комбінати хлібопродуктів. Потужності з виробництва борошна знаходяться на рівні більше 11 млн. тонн, що приблизно в три рази більше, ніж необхідно для власного споживання [1, с.40].

На сьогодні, ринок борошна характеризується наступними тенденціями:

- зростає попит на якість борошна в пекарнях, а на традиційні види борошна переважає попит з боку кінцевих споживачів;
- зростає злиття і поглинання місцевих дрібних гравців ключовими групами вертикальної інтеграції;
- В2С споживання борошна буде надалі знижуватися в містах – багато жінок, які використовували борошно, щоб задіяти у власній печі будинку, переходять зараз до купівлі хлібобулочних виробів, а приміські території є до цих пір основними споживачами;
- ринок характеризується невеликими об'ємами імпорту борошна.

До болісної проблематики досліджуваного ринку відносять брак рухомого складу для транспортування борошна. Дана проблема була актуальною для ринку протягом всього сезону. Особливо актуальними проблеми з вагонними перевезеннями виглядали в світлі того, що основним імпортером української борошна залишалася Молдова [7]. Друге місце серед імпортерів зайняла Російська Федерація. При цьому скоротилися поставки в Ізраїль. Також суттєво зменшилися відвантаження в країни СНД. Основною причиною цього було те, що дані ринки займала російська і казахстанська мука.



Рис. 3. Географічна структура експорту українського борошна, тис. т, січень-вересень 2012 р.

Україна, входячи до списку експортерів зернових культур, в даний час реалізує на світовому ринку менше 5% свого борошна. Притому, що темпи реалізації протягом всього сезону були, за оцінками операторів ринку, недостатньо високими, кінцевий обсяг експорту перевищив показники минулого сезону. При цьому, порівнюючи показники експорту борошна в минулому і поточному сезоні, варто згадати про неофіційні обмеження вивозу продукції на початку минулого сезону, що, природно, сприяло зменшенню обсягів експорту продукції в 2010/11 МР.

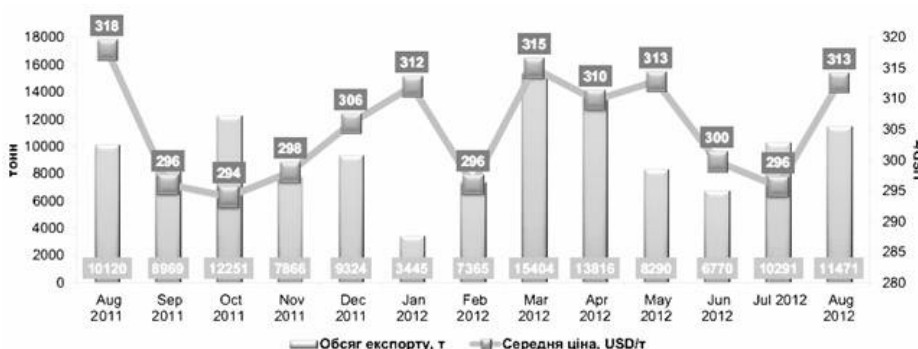


Рис. 4. Динаміка експорту українського пшеничного борошна, серпень 2011-2012 рр.

Особливу увагу варто звернути на два останні місяці. У даний період збільшилися обсяги експорту. У липні лідерами був «Хліб Інвестбуд» і Новопокровський КХП, у серпні – «Хліб Інвестбуд» та «Нива» («Луганськмлин»).

Оскільки вітчизняне виробництво пшеничного борошна повністю забезпечує внутрішні потреби ринку, імпорт борошна в Україну демонструє незначні обсяги. За січень-вересень 2012 року Україна імпортувала 2,5 тис. тонн пшеничного борошна, переважну частку якого, а саме 87% експортувала Російська Федерація. Великими постачальниками борошна в Україну також є Угорщина і Італія (по 3%).

У сезоні 2011/12 десятка лідерів з виробництва борошномельної продукції залишилася практично незмінною, першу трійку склали ПрАТ «Київмлин», ТОВ «Торгівельна компанія «Урожай» і ДП «Новопокровський КХП».

Топ-10 виробників пшеничного борошна за 2011/12 МР		
Рейтинг	Назва підприємства	%
1	ПрАТ «КИЇВЛИН»	7,33%
2	ТОВ «ТОРГВЕЛЬНА КОМПАНІЯ УРОЖАЙ»	4,37%
3	ДП «НОВОПОКРОВСЬКИЙ КХП» ДЕРЖАВНОГО АГЕНСТВА РЕЗЕРВУ УКРАЇНИ	4,15%
4	ПАТ «СІМФЕРОПОЛЬСЬКИЙ КХП»	3,83%
5	ТОВ «ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ МЛИНОВИЙ КОМБІНАТ»	3,76%
6	ТОВ «КХП «ТАЛЬНЕ»	3,17%
7	ПАТ «ЛУГАНСЬКМЛИН»	3,01%
8	ТОВ «ВІННИЦЬКИЙ КХП №2»	2,81%
9	ДП «КУЛІНДОРІВСЬКИЙ КХП» ДЕРЖАВНОГО АГЕНСТВА РЕЗЕРВУ УКРАЇНИ	2,56%
10	КОМАНДИТНЕ ТОВАРИСТВО «ПО ЯСИНУВАТСЬКИЙ КХП»	1,96%

Рис. 5. Рейтинг найбільших виробників борошна в Україні, 2011/12 МР

Також слід зазначити, що лідер рейтингу ПрАТ «Київлин» за підсумками 9 місяців 2011/12 МР збільшив чистий збиток до 24,924 млн. грн. з 2,03 млн. грн. за аналогічний період минулого року [7; 9].

Реально існуючі проблеми зі зниження купівельної спроможності населення внаслідок інфляції, нестачі оборотних коштів для закупівлі сировини, падіння рівня прибутковості переробних підприємств та збитковості сільського господарства, поширення цінової диспропорції між харчовою промисловістю та сільським господарством негативно вплинули на розвиток харчової галузі в цілому, в тому числі і на борошномельно-круп'яну промисловість [5].

Разом з тим, виходячи з загальних тенденцій ринку, у новому сезоні слід очікувати збереження від'ємного тренду обсягів споживання, що також позначиться на обсягах виробництва. При цьому можемо прогнозувати збереження показників експорту на рівні 2011/12 МР.

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13 (прогноз)
Початкові запаси	175	239	325	375
<b>Виробництво:</b>	<b>3 632</b>	<b>3 592</b>	<b>3 545</b>	<b>3 417</b>
великі підприємства	2 337	2 287	2 262	2 180
міні-цехи	219	259	271	262
дооцінка	1 075	1 046	1 012	976
<b>Імпорт</b>	<b>5</b>	<b>9</b>	<b>5</b>	<b>9</b>
Загальна пропозиція	3 812	3 840	3 875	3 801
Споживання	3 450	3 425	3 375	3 300
<b>Експорт</b>	<b>123</b>	<b>90</b>	<b>125</b>	<b>130</b>
Загальне розподілення	3 573	3 515	3 500	3 430
Кінцеві запаси	239	325	375	371
Співвідношення запасів до розподілення	6,7%	9,2%	10,7%	10,8%

Рис. 6. Прогнозний баланс ринку борошна в Україні, тис. т, 2012/13 МР [7]

Інвестування в борошномельну промисловість, враховуючи поточний стан галузі в країні та тенденції є досить ризикованим. Для обґрунтування приведемо основні чинники:

- вітчизняне борошно є стратегічним продуктом, тому виробництво цього товару в країні підлягає інтенсивному контролю з боку держави, а саме: чиниться значний адміністративний тиск з метою недопущення зростання цін на хлібобулочну продукцію (ціни на продукти переробки зернових культур в середньому на 25-30% нижче ринкових) [9];
- 80% ринку контролюється 60-70 великими виробниками, в той час, як топ-20 з них тримає 50%;
- регіональна олігополія – всі регіональні ринки поділені між 6 ключовими вертикально інтегрованими українськими промислово-фінансовими групами, які контролюють близько 50-80% місцевого ринку;
- помол пшениці є бізнесом з невисоким рівнем маржинальності. Середня рентабельність виробництва борошна становить 5-10%;
- В2С споживання борошна буде знижуватися, в зв'язку з втрачанням споживачами інтересу до сировинних кулінарних компонентів, на противагу готовим хлібобулочним та кондитерським виробам;
- істотна залежність виробників борошна від ситуації на ринку зерна та висока кореляція цін на борошно з ціновими коливаннями на зернові (у структурі вартості борошна зерно займає 80-90%);
- висока ймовірність адміністративних обмежень експорту (зادля регулювання цін на борошно на внутрішньому ринку) та обмежені експортні ринки збуту вітчизняного борошна, в зв'язку з низькою, як для європейських споживачів, якістю сировини для виготовлення (практично відсутні так звані «тверді» сорти пшениці);
- постійне збільшення впливу політичної складової на ринок (провладні бізнес-структури прагнуть за допомогою адміністративного ресурсу та лобювання власних інтересів перерозподілити грошові потоки в галузі).

**Висновки з даного дослідження.** Виходячи з результатів проведеного дослідження, можна зробити такі висновки. Україна все ж має сприятливі умови для функціонування та ефективного розвитку борошномельно-круп'яної галузі.

На темпи розвитку борошномельно-круп'яної галузі суттєво впливають не тільки такі змінні, як обсяг врожаю і споживчий попит, але й державна політика в агропромисловому секторі економіки.

У зв'язку з тим, що борошномельно-круп'яна галузь є соціально значимою, то вона більш схильна до впливу заходів державного регулювання.

#### Література.

1. Осауленко, О.Г. (2012), *Україна в цифрах 2011 рік: стат. зб.*, Державна служба статистики України.
2. *Українська радянська енциклопедія* (1985), у 3-х томах, 2-ге видання / За ред. М. Бажана. – 851 с.
3. Вишневецька, О.В. (2012), “Розвиток ринку продуктів харчування в Україні”, *Економіка АПК*, № 7, С. 37-44.
4. Камінська, А.І. (2011), “Проблеми формування та розвитку ринку круп'яних культур в Україні”, *Економіка АПК*, №8, С.42-47.
5. Якимчук, Т.В. (2010), “Стан і перспективи розвитку харчової промисловості України”, *Актуальні проблеми економіки*, № 4, С.162-167.
6. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України (2012), “Борошномельно-круп'яна промисловість”, режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/interview-articles>, дата звернення до ресурсу 17 жовтня 2013.
7. Офіційний сайт компанії «Укрселко» (2012), “Аналіз ринку борошна”, режим доступу: <http://ukrselko.com/>, дата звернення до ресурсу листопад 2012.
8. Офіційний сайт компанії “Research & Branding Group” (2012), “Обзор рынка круп в Украине”, режим доступу: <http://rb.com.ua/rus/marketing/tendency/8652/>, дата звернення до ресурсу листопад 2012.
9. Сайт головної сторінки ФАО, Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (2012), “Аналіз ринку зернових”, режим доступу:

<http://www.fao.org/publications/ru/>, дата звернення до ресурсу 2 грудня 2012.

10. Князев, С.І., “Ефективність розвитку борошномельно-круп’яної і комбікормової промисловості в Україні”, канд. екон. наук, Економіка промисловості, Національна академія наук України, Київ, Україна.

#### References.

1. Osaulenko, O.H. (2012), *Ukraina v tsyfrakh 2011 rik: stat. zb.* [Ukraine at a Glance 2011: Statistical Yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
2. Bazhan, M. (1985), *Ukrains'ka radians'ka entsyklopediia* [Ukrainian Soviet Encyclopedia] u 3-kh tomakh, 2nd ed, Kyiv, Ukraine.
3. Vyshnevets'ka, O.V. (2012), “The development of the food in Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 37-44.
4. Kamins'ka, A.I. (2011), “Problems of formation and development of the cereal crops in Ukraine”, *Ekonomika APK*, vol. 8, pp.42-47.
5. Yakymchuk, T.V. (2010), “Status and prospects of development of the food industry in Ukraine”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp.162-167.
6. The official site of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2011), “Flour milling and cereal products”, available at: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/interview-articles>, (Accessed 17 October 2013).
7. Official site of a company "Ukruselko" (2012), “Flour market research”, available at: <http://ukrselko.com/>, (Accessed November 2012).
8. Official site of a company “Research & Branding Group” (2012), “Overview of the market of cereals in Ukraine”, available at: <http://rb.com.ua/rus/marketing/tendency/8652/>, (Accessed November 2012).
9. Website homepage FAO, Food and Agriculture Organization of the United Nations, “Grain Market Analysis”, available at: <http://www.fao.org/publications/ru/>, (Accessed 2 December 2012).
10. Kniaziev, S.I., “ Effectiveness of flour milling and cereal products, and feed mill industry in Ukraine ”, Ph.D. Thesis, Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2013 р.



ТОВ "ДКС Центр"